

OKTATÁS

Az idegen nyelvek ismeretének megkövetelése és a könyvtárosképzés az Egyesült Államokban

Az egyesült államokbeli főiskolákon és egyetemeken végre csendesülőben van az idegen nyelvek ismeretének megköveteléséről majdnem egy évtizede folyó vita. A vélemények tisztázása, a prioritások felülbírálata, az oktatási módszerek átértékelése és főképp a magatartások egészséges módosulása következtében *remélhetőleg fokozódni fognak a jövőben az idegen nyelvek ismeretére vonatkozó követelmények*. Arról azonban mintha sokan megfeledkeztek volna, hogy a szakoktatás egyes ágazataiban, többek között a könyvtárosképzésben milyen következményekkel jár az idegen nyelvek megkövetelése.

A modern idegen nyelvek oktatása iránti igény – a klasszikus nyelvekkel szemben – csak a 19. században kezdett érvényesülni. Többnyire a felső társadalmi osztályok tagjai érdeklődtek az idegen nyelvek iránt, hogy kiegészítsék műveltségüket és hogy eredetiben élvezhessék a külföldi irodalmat. *A 19. században és a 20. század elején egyre népszerűbbé vált az idegen nyelvek tanulása*, az első világháború idejére már majdnem minden főiskolán és egyetemen tanítottak az Egyesült Államokban idegen nyelveket, bár nem mindenhol kötelező jelleggel.

A második világháború idején a kormány is szorgalmazta a nyelvoktatási tevékenységet, ennek eredményeképpen javultak az oktatási módszerek; *a háború utáni időszak* – főképp ennek következtében – *a nyelvoktatás aranykorává vált*. A nyelvtanulás támogatói azt a nézetet terjesztették, hogy egyre több nyelvtudó amerikai van szüksége az Egyesült Államoknak, ha meg akarja tartani világhatalmi helyzetét. Nagy kereslet nyilvánult meg az olyan állampolgárok iránt, akik valamilyen idegen nyelvet tudtak, és így kellőképpen képviselhették külföldön az USA diplomáciai, kereskedelmi és tudományos érdekeit. Az első szovjet műhold felbocsátásának hatására tovább erősödött ez a törekvés. Az 1958. évi honvédelmi oktatási törvény fokozott kormánytámogatásban részesítette az élő idegen nyelvek oktatását.

A hatvanas évek elején vitathatatlaná vált az USA vezető szerepe a tudomány és a technika fejlesztésében. Elterjedt az a nézet, hogy az angol az új nemzetközi nyelv, és lassanként *lanyhulni kezdett az idegen nyelvek irányában az érdeklődés*. Akárcsak a harmincas években, most is előtérbe kerültek a belpolitikai problémák, ami az elszigetelődési politikának kedvezett, megszűntek tehát azok a nemzeti érdekek, amelyekre hivatkozva anyagi és erkölcsi támogatást lehetett volna továbbra is kérni a kormánytól a nyelvoktatáshoz.

Az idegen nyelvek iránti lelkesedés általános lanyhulása országos vitákat váltott ki. Az oktatók kétségbe vonták a főiskolák és egyetemek többségében két évtizede bevezetett nyelvoktatás szükségességét, sőt ajánlatos voltát is. Egyre több intézetben megszűnt az idegen nyelvek oktatása.

A 20. század első három évtizedében legalább két idegen nyelven, általában franciául és németül kellett tudnia annak, aki tudományos fokozatokra pályázott. 1930 óta sok intézet már egyetlen idegen nyelvre is beéri, vagy valamilyen kommunikációs módszer – számítástechnika, statisztika, matematika – oktatását vezette be az egyik vagy mindkét nyelv helyett. A nyelvvizgát egyre több helyen már nem a nyelvi lektorátusokon, hanem a szaktárgyak keretében kell letennie a hallgatóknak.

Az ötvenes évek vége felé 121 olyan egyetem közül, amely Ph. D. cím adományozására is jogosult (nagyjából a kandidátusi fokozatnak felel meg; szerk. megj.), 26-ban már nem volt kötelező az idegen nyelv. A *Modern Language Association (Modern Nyelvek Egyesülete)* felmérése szerint az egyetemek negyven százalékában egyetlen nyelvet követeltek meg a *Master of Arts (M. A.)* fokozat eléréséhez, míg a *Master of Science (M. S.)* címhez az egyetemek 24%-ában kellett valamilyen nyelvtudást felmutatni.

Egy 1966 októberében végzett felmérés szerint a megkérdezett egyetemeknek több mint 81%-ában megváltoztak a nyelvtudási követelmények: vagy enyhítettek a követelményeken, vagy fakultatívvá tették a nyelvtanulást.

A szakiskolák a legtöbb területen egyáltalán nem követelnek meg nyelvtudást. A tanárképző főiskolákon hasonló a helyzet: az *American Association of Colleges for Teacher Education (Amerikai Tanárképző Főiskolák Egyesülete)* tagjai nem látják különösebb funkcionális értéket az idegen nyelvek ismeretében, és *véleményük szerint a tanárképzésben nincs helye a nyelvoktatásnak*. A jogász- és az orvosképzésben majdnem mindenhol törölték a nyelvi követelményeket.

A visszafejlődés nyomán kampány indult – többnyire a nyelvtanárok részéről – a nyelvtanulás propagálására. Számos cikk jelent meg a közoktatási szakirodalomban a nyelvi követelmények fenntartása mellett. A leggyakrabban felhozott érvek szerint az idegen nyelvek tanulása bekintést nyújt az idegen nemzet kultúrájába, közvetett módon új felismerésekhez vezet el a hazai kultúráörökség területén, erősíti az anyanyelv ismeretét, szélesíti a látókört és hozzásegít az elfogultság leküzdéséhez, végül jobb állampolgárokat nevel. Olyan érvek is elhangzottak, hogy a nyelvtanulás kedvezően befolyásolja az értelmet,

foglalkoztatja az elemző képességet, fejleszti az akarat-erőt és az önfegyelmet. Egyesek a gyakorlat szempontjait hangsúlyozták és rámutattak arra, hogy az idegen nyelv tudása jól felhasználható minden szakterületen.

A nyelvtanárok érveinek egy része erősen vitatható. Számos érv érzelmekre támaszkodik, néhány érv hamis.

Ma már nehezebben fogadható el az az érv is, hogy az idegen nyelvet jól tudja hasznosítani tanulmányaiban a szakember. A két idegen nyelv ismeretére vonatkozó, eredetileg szakmai követelmény kulturális szükségletté vált. A kutatók a legtöbb esetben alig használták a megtanult idegen nyelvet. A doktori címre pályázók között is sokan nem tudnak semmilyen idegen nyelvet. A hivatkozásokból is az derül ki, hogy a disszertációk szerzői a legtöbb szakterületen nem olvasnak idegen nyelvű közleményeket. Egy felmérés szerint a szerzőknek csak 10%-a hivatkozott tíznél több idegen nyelvű forrásra, 30%-uk 1–10 ilyen forrásra hivatkozott, 60%-uk pedig egyetlen idegen kiadványt sem említett meg irodalomjegyzékében. A Duke Egyetemen készült 270 disszertáció közül 88% nem hivatkozott idegen nyelvű forrásmunkára. A Kaliforniai Egyetem megkérdezett hallgatóinak több mint 95%-a kijelentette, hogy a disszertációk megírásához semmilyen segítséget nem nyújt nekik az idegen nyelvek ismerete.

További bírálatot váltott ki az egyetemi nyelvoktatás közvetett költsége. A *Carnegie Corporation* egyik tanulmánya többek között arról számol be, hogy az idegen nyelv megkövetelése a hallgatók 60–70%-ának meghosszabbítja a tanulmányi időt, ezáltal megnöveli az oktatási költségeket és a későbbi diplomaszerezésből származó keresetkiesést is.

Sok egyetem véleménye, hogy a hallgatóknak nincs szükségük idegen nyelvű szakirodalomra, mert a nem angol nyelvű kiadványok, ha egyáltalán értékesek, angol fordításban is hozzáférhetők.

Amint az oktatóknak el kell sajátítani az oktatási módszereket, hogy képes legyen oktatni, a könyvtárosi módszerek sem az üres térben lebegnek, hanem valamilyen konkrét tárggyal vannak kapcsolatban.

A könyvtárosképzés *M. Dewey* idejétől kezdve egészen a mai napig a humán tárgyak oktatásában látja a megfelelő alapokat. A legújabb oktatási programok alapos humán műveltséget követelnek meg a leendő könyvtárosoktól.

Az idegen nyelvek tanulása kezdettől fogva része volt a könyvtárosképzésnek. 1887-ben *Dewey* majdnem három éves szakmai előkészületet javasolt a könyvtáros hallgatóknak, és a könyvtári ismeretek mellett jelentős időt szánt ebben a három évben a nyelveknek és az irodalomnak.

A humán alpműveltség és az ebbe beletartozó nyelvismeretek hangsúlyozása ellenére a legtöbb helyen törölték a könyvtárosképzésből a nyelvoktatást. Az *ALA* (*American Library Association = Amerikai Könyvtáros*

Egyesület) 1972. évi kimutatása szerint az oktatási programoknak kb. 53%-ában (51 közül 27-ben) található idegen nyelvoktatás. Mindössze 16 tanterv követelt meg kétéves nyelvtanulást. A többi 11 közül 9 beírta egy évvvel, kettő pedig egyáltalán nem írta elő az órák számát.

Egy új felmérés szerint a könyvtárosképző iskolák sorra eltörlik a kötelező nyelvtanulást, bár többnyire hangsúlyozzák az idegen nyelvek ismeretének fontosságát, de ugyanilyen fontosnak tartják a számítástechnikai, a statisztikai, a pénzügyi, a rendszerelemzési, az audiovizuális programozási stb. ismereteket is.

Egy átfogó felmérés keretében a szerzők 1977-ben kérdőíveket küldtek 52 egyetem könyvtárosképzési dékánjának. Meglepő módon 51 dékán megválaszolta a kérdéseket, sőt többen közülük megjegyzéseket és javaslatokat is tettek. A válaszok szerint az esetek 29,4%-ában megkövetelnek egy idegen nyelvet a *Master of Library Science (M. L. S., a könyvtártudományok magisztere)* címhez. 62,7%-ban nincs szükség idegen nyelvre, 7,8%-ban pedig szabadon választható tárgy – a számítástechnika helyett – az idegen nyelv. Az idegen nyelvre vonatkozó követelmények csökkentése 1950 óta tart és a jelek szerint tovább folytatódik.

A kérdőív arra is választ kért, hogy egy vagy több idegen nyelv ismerete

- a) szükséges-e minden könyvtárosnak?
- b) kívánatos-e minden könyvtárosnak?
- c) csak bizonyos könyvtárosi állásokban szükséges-e?
- d) egyáltalán nem szükséges a könyvtárosi állások betöltéséhez?

A válaszok nagyon megoszlottak, de a legtöbben a b) és a c) kérdésre adtak igenlő választ.

Az évente kiadott könyvek számát tekintve fontos idegen nyelv a könyvtáros számára az orosz, a német, a japán és a spanyol. Egyes munkakörökben szükség lehet további nyelvekre is, például az arabra, a lengyelre, az olaszra, a csehre, a skandináv nyelvekre. Az ilyen követelmények azonban visszariasztják a könyvtárosképzéstől az egyébként jó alapképzettségű személyeket.

Az amerikai könyvtárosképzéssel ellentétben Európában továbbra is megkövetelik a nyelvtudást a könyvtárosoktól. Finnországban tudományos fokozat mellett három idegen nyelvet követelnek meg. Az NDK-ban orosz, angol, francia és latin szövegeket kell olvasni tudnia a könyvtárosnak. A szovjet könyvtárosszervezők egy vagy két idegen nyelvet tanulnak. Spanyolországban francia vagy olasz és angol vagy német szövegeket kell fordítani a könyvtárosi vizsgákon. A francia könyvtárosképzésben kötelező a latin, a francia, a német és az angol nyelv.

A nyelvismeretek lebecsülésével rossz szolgálatot tesznek a hallgatóknak az amerikai könyvtárosképző iskolák, mert az álláshirdetésekből gyakori az idegen nyelvek emlegetése.

Számos tanulmány cáfolja azt az állítást, hogy min-

den fontos dokumentum angol nyelven is hozzáférhető. Egy angol fordítóiroda megállapította, hogy évente legalább 1–2 millió műszaki folyóiratcikk, jelentés, szabadalmi leírás és könyv jelenik meg a világon, és ezek fele nem angol nyelvű.

A jelek szerint egyre nagyobb szükség van a nyelvismeretekre, mert állandóan növekszik a nem angol nyelvű folyóiratok száma. Minthogy azonban egyre kevesebb az idegen nyelveket ismerő könyvtáros, a tudományos könyvtárak kénytelenek lesznek esetleg könyvtárosi képzettség nélküli nyelvészeket és szakembereket felvenni.

/FISHER, S. B. – BECK, W. J.: Implications of the foreign language requirement for library schools = Journal of Education for Librarianship, 19. köt. 1. sz. 1978. p. 40–54./

(Szabó György)

A Varsói Egyetem Könyvtártudományi és Tudományos Információs Intézetének 25 éve

A Varsói Egyetem Filológiai Karán 1951 októberben létesült a Könyvtártudományi Tanszék Aleksander Birkenmajer vezetésével. Az első lengyel könyvtártudományi tanszéket 1945-ben a kódzi egyetemen szervezték, ez 1953-ban megszűnt, s csak 1975-ben alakult meg újból. A varsói tanszék ezért ma a legrégebb, folyamatosan működő bázisnak tekinthető.

Kezdetben csak könyvtári ismereteket oktattak mindazoknak a más szakos egyetemi hallgatóknak, akik később könyvtárakban óhajtottak volna elhelyezkedni. Néhány év után azonban egyszakos könyvtárosképzést indítottak, előbb négyéves, majd ötéves, 1964/1965-től újra négyéves időtartammal.

1968-ban a Tanszék – a Történettudományi Karhoz csatolva – intézeti rangot nyert, és felvette nevébe a „tudományos információ” kifejezést.

Az intézetté fejlődés lassú folyamat volt: kezdetben csak minimális számú főfoglalkozású oktatóval rendelkezett, és igen rossz volt az elhelyezése. Ez az állapot sok megalkuvással járt, abból viszont mindmáig tudatosan hasznosított előnyök származtak, hogy az oktatást ilyen körülmények közt csak a varsói könyvtárak messzemenő segítségével és együttműködésével – tehát a gyakorlattal szoros kapcsolatban – lehetett megvalósítani.

Az 1954/55-ben életbe lépett egyszakos oktatási programra a könyv- és a könyvtár-központúság volt jellemző, a program zömét *könyvtártani, bibliográfiai, könyv- és írástörténeti tárgyak* szolgáltatták.

Az ötéves tantervben, 1955/1956 és 1963/1964 között a kötelező tárgyakat a majdani munkahely gyűjtési és szolgáltatói körébe bevezető *fakultatív tárgyak* egészít-

tették ki. Ezek nagyrészt történetiek voltak (orvostudomány története, színház-történet stb.), de akadtak köztük más tárgyak is (lengyel nyelvészet, biológia stb.).

A négyéves képzéshez való visszatéréskor kialakított program, amely 1964/1965-től 1974/1975-ig volt érvényben, megszüntette a fakultatív tárgyakat, és az oktatást két szakosra, az *általános könyvtári szakra és a tudományos tájékoztatási szakra bontotta.*

Az 1975. évi tantervi reform – országos méretekben – két oktatási változatot eredményezett, nevezetesen egy *humán profilút* és egy *társadalmi–matematikai profilút*. Az utóbbit a varsói egyetemen kívül a poznańi és a krakkói Jagello egyetem választotta, a humán profilút pedig a többi felsőfokú könyvtárosképző intézmény.

A társadalmi–matematikai profilú képzés első két évében a hallgatók általános áttekintést kapnak a könyvtárügy és az információ elméletéről és gyakorlatáról, majd a harmadik évben szakosodott oktatás következik a következő irányok egyike szerint:

tudományos tájékoztatás (nappali és levelező tagozaton);

könyvtárügy (nappali és levelező tagozaton);

régi könyvek (nappali tagozaton);

olvasószolgálat (levelező tagozaton).

Jövőre a *könyvkereskedelmi* szakosodás is lehetővé válik levelező tagozaton.

E szakosodások többségének tartalma elnevezéséből általában érthető. Az olvasószolgálat elnevezésű szakosodásról kell elmondani azt, hogy részint az olvasószolgálatban dolgozó, részint pedig az olvasmányélmények elmélyítésére, felderítésére alkalmas könyvtárosok képzését tűzte ki céljává.

A reform során a varsói egyetem a *társadalmi–matematikai változat kimunkálását választotta*, és ennek bevezetése mellett döntött. Ez abból is következik, hogy a tanszék és az információs intézmények között már 1968 óta igen szoros együttműködés alakult ki. A tanszék adott otthont a *posztgraduális információs szakemberképzésnek*, amit a régebbi tananyagok korszerűsítésének kellett megelőznie. Ez a képzés 1977 óta egyéves posztgraduális formában működik, 260 óra időtartamban.

Az Intézet munkatársai négy csoportban működnek (bibliográfia, könyvtárügy, könyv- és írástörténet, információs rendszerek). Tíz kutatási témát gondoztak, közülük négy ún. *ágazatközi kulcstéma*. Számos szerződéses kutatást is végez az Intézet, s a kutatások e vonalát a jövőben erősíteni kívánják.

Az Intézet fennállásának 25 éve alatt, főként az elmúlt 10 évben, a munkatársak 40 könyvet, 9 jegyzetet és 160 folyóiratot publikáltak. A végzett hallgatók közül 36 szerzett doktori címet, további két tucatnyi hallgató pedig most készül e cím megszerzésére. A végzett hallgatók száma 550 körül mozog.